

A project that had been in the LNMA pipeline for a long time – the development and modernisation of the Lithuanian Integral Museum Information System (LIMIS) and the creation of new e-services, the Virtual Museum project – started being realised in 2018. Its aim was to modernise LIMIS, which encompasses all museums and was created in 2010–2013, by adapting it to meet the new requirements of museums and society and the advanced provision of e-services. The project was implemented in cooperation with five other

partners; regardless of the difficult process affected by various circumstances, 25 virtual museum tours were created in Lithuanian and English, while completion of the other objectives is still underway. When creating the virtual tours for the Virtual Museum project, a number of challenges had to be overcome, numerous lessons were learned and various ways of solving problems had to be devised, sometimes having to make compromises and learning new skills both ourselves and also teaching the museum specialists and related service providers.

Projekto „Virtualus muziejus“ iššūkiai ir pamokos

Danutė Mukienė

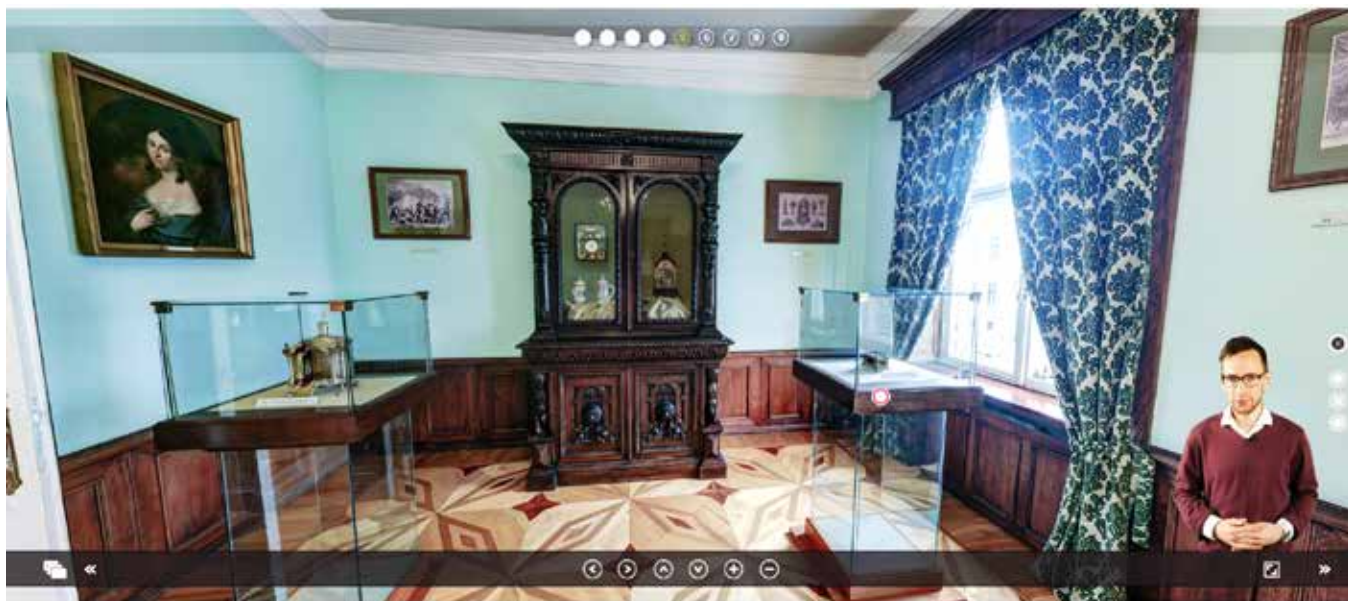
Vienas iš projektų, kuriam Lietuvos nacionalinis dailės muziejus (LNDM) ilgą laiką rengėsi ir kurį pradėjo įgyvendinti 2018 m. liepos 10 d., pasirašęs projekto administravimo ir finansavimo sutartį su VŠĮ Centrinė projektų valdymo agentūra (CPVA), – Lietuvos integralios muziejų informacinės sistemos (LIMIS) plėtros, modernizavimo ir naujų el. paslaugų kūrimo projektas „Virtualus muziejus“ (toliau – Projektas). Jam finansavimas skirtas iš Europos regioninės plėtros fondo pagal 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos

2 prioriteto „Informacinės visuomenės skatinimas“ 02.3.1-CPVA-V-526 priemonę „Kultūros turinio skaitmeninimas ir sklaida“.

Projektą LNDM vykdyti pradėjo kartu su šešiais partneriais: Nacionaliniu M. K. Čiurlionio dailės muziejumi, Šiaulių „Aušros“ muziejumi, Lietuvos jūrų muziejumi, Lietuvos liaudies buities muziejumi, Lietuvių kalbos institutu ir Kultūros paveldo departamentu prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos. Jau pačiais pirmaisiais Projekto įgyvendinimo mėnesiais paaikškėjo, kad be pagrindinio vadovo ne vieną

>
Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus Laikrodžių muziejaus ekspozicinių salių virtualaus turo panoraminės fotografijos fragmentas

Šiaulių „Aušros“ muziejaus Chaimo Frenkelio vilos-muziejaus virtualaus turo panoraminės fotografijos fragmentas

mėnesį buvęs Kultūros paveldo departamentas (KPD), kuris iš pradžių tiesiog veržė veržėsi į Projektą, nusprendė pasitraukti, teigdamas, kad nesurenka komandos, kuri reikalinga partnerystės sutarčiai įvykdyti. Dėl šios priežasties reikėjo koreguoti LNDM sutartį, pasirašytą su CPVA. Projekto finansavimo ir administravimo sutartis buvo pakoreguota, tad Projekto partneriai liko penki, o veiklas, kurias Projekto įgyvendinimo metu turėjo atlikti KPD, perėmė Šiaulių „Aušros“ muziejus ir LNDM.

Projekto „Virtualus muziejus“ tikslas – modernizuoti 2010–2013 m. sukurtą visiems muziejams skirtą Lietuvos integralią muziejų informacinę sistemą (toliau – LIMIS, Sistema), pritaikant ją naujiems muziejų ir visuomenės poreikiams, pažangių el. paslaugų teikimui, DB kaupiamam skaitmeninio turinio apie kultūros paveldo objektus tinkamam atvaizdavimui, prieinamumui internete, Projekto dalyvių materialinės bazės, skirtos skaitmeninimui, sustiprinimui.

Projekto pagrindiniai uždaviniai yra šie:

- Sukurti 10 naujos kartos pažangių el. paslaugų ir modernizuoti 1 anksčiau sukurtą el. paslaugą („E-gidas“) bei LIMIS;
- Sustiprinti nacionalinio muziejų skaitmeninio kompetencijos centro (LNDM), trijų regioninių muziejų skaitmeninio kompetencijos centrų (ČDM, ŠAM, LJM) bei kitų Projekto partnerių tinklą, materialinę bazę, skirtą kultūros paveldo objektų skaitmeninimui, el. paslaugų kūrimui ir teikimui;
- Kelti muziejų skaitmeninio kompetencijos centruose, kitų Projekto partnerių įstaigose ir kituose muziejuose su LIMIS dirbančių, kultūros paveldo objektus skaitmeninančių specialistų kompetenciją;
- Užtikrinti geresnę LIMIS integraciją su Lietuvos valstybinėmis kultūros paveldo IS ir registrais, VIISP bei dokumentų pasirašymo elektroniniu parašu platforma;
- Vykdyti kultūros paveldo objektų skaitmeninio veiklas.

Norint šiuos uždavinius įgyvendinti, pirmiausia reikėjo suformuoti Projekto vykdymo ir administravimo grupes tiek LNDM, tiek Projekto partnerių įstaigose. Laikas tam buvo neparankus, nes Lietuvoje neseniai buvo įsigaliojusios naujos Darbo kodekso nuostatos, kurios daugeliu atvejų buvo sunkiai paaiškinamos net teisininkų ir šio dokumento nuostatas rengusių Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Darbo teisės skyriaus specialistų. Pasak jų, šios nuostatos Kodekse atsirado spaudžiant profsąjungoms. Taigi, kilo problemų įdarbinant dalį Projekto administravimo ir vykdymo grupių narių. Tiems specialistams, kuriems darbas Projekte nebuvo papildomas LNDM ar Projekto partnerių įstaigose, reikėjo organizuoti priėmimo į darbą konkursus, tam naudojantis Valstybės tarnybos portalo teikiamomis paslaugomis, o tai reiškė, kad teks sugaišti ne mažiau kaip po du mėnesius nuo Projekto įgyvendinimo pradžios, kad būtų suformuota visų specialistų komanda, ir kad ne visada įstaigos galės priimti dirbti į Projektą tuos darbuotojus, kuriuos į šį darbą buvo numatyta priimti Projekto dokumentų derinimo su CPVA laikotarpiu. Darbo kodekso reikėjo laikytis, tačiau jo nuostatos gerokai prasilenkė / nesutapo su kitais teisės aktų nustatyta tvarka suderintais Projekto

dokumentais. Buvo akivaizdu, kad rengiant naująją Darbo kodekso redakciją visi galimi priėmimo į darbą Projektuose, kurie po keletą metų turėjo būti įgyvendinami iš ES struktūrinių fondų skiriamų lėšų, aspektai nebuvo tinkamai įvertinti. Pavyzdžiui, fotografą ar metaduomenų kūrėją, net Projekto vadovą, jei tai būtų ne papildomos jo pareigos muziejuje, dirbti į Projektą konkurso tvarka galima priimti tik dvejų metų laikotarpiui. O projekto „Virtualus muziejus“ įgyvendinimo terminas – 30 mėnesių su galimybe jį pratęsti vienerių metų laikotarpiui.

Jau Projekto administravimo ir vykdymo grupių formavimo laikotarpiu buvo pradėtos prekių ir paslaugų pirkimo procedūros. Didžioji dalis kultūros paveldo objektų skaitmeninimui, audiogidams skirtos įrangos bei visos iš paslaugų teikėjų reikalingos įsigyti paslaugos buvo perkamos elektroniniu būdu, per VPIS, ir tik nedidelė dalis skaitmeninimui skirtos įrangos nupirka per CPO. Vykdamas viešųjų pirkimų procedūras į Projekto veiklas buvo įtraukti ir LNDM Viešųjų pirkimų ir teisės skyriaus bei Projekto partnerių specialistai. Tai iš jų ir iš Projekto administravimu besirūpinančių muziejaus filialo LM ISC LIMIS specialistų pareikalavo itin sutelkto ir atsakingo darbo, nes jiems teko ne tik vykdyti viešųjų pirkimų procedūras, bet ir patiems parengti viešųjų pirkimų dokumentus, tarp jų ir perkamų prekių bei paslaugų technines specifikacijas.

Šiame darbų etape būta daug „slenksčių“. Daug brangaus laiko teko sugaišti vykdant pagrindinių paslaugų (virtualių turų sukūrimo ir LIMIS modernizavimo bei naujų el. paslaugų sukūrimo) viešuosius pirkimus, nes juos pavyko užbaigti tik pakartotinai paskelbus tokių paslaugų pirkimo konkursus. Vykdamas šias veiklas kildavo daug teisinių klausimų, abejonių, ar pateikdami išaiškinimus, rekomendacijas viešųjų pirkimų kontrolę vykdyti turintys atsakingi Viešųjų pirkimų tarnybos specialistai visada teisūs. Jie pateikia tik rekomendacijas, o už viešųjų pirkimų procedūrų tinkamą vykdymą vis tiek lieka atsakinga perkančioji organizacija. Nors gaunama tik rekomendacija, pasirinkimo laisvės nelieka – turi vadovautis tuo, kas rekomenduojama, net jei abejoji tuo, kas parašyta. Priešingu atveju rizikuoji užtešti pirkimų procedūras ar net eiti į teisinius ginčus su minėta tarnyba. Nepaisant visų šių ir kitų su perkamų paslaugų ir prekių viešaisiais pirkimais susijusių problemų,

pagrindinius pirkimus pavyko užbaigti iki 2019 m. kovo mėnesio pabaigos.

Projekto „Virtualus muziejus“ biudžetas – 4 231 542 eurai. Suma didžiulė, darbų apimtys – taip pat. Aktualu tai, kad dar 2014 m., prieš pradėdant rengti projektinį pasiūlymą, kurį iš pradžių turėjo „palaiminti“ ir jo įgyvendinimui reikalingą pinigų sumą įtraukti į rengiamas projektų finansavimo programas Kultūros ministerija, o vėliau – IVPK, Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, buvo žinoma, kad Projekto įgyvendinimui pinigai bus skiriami tik tuo atveju, jei Projektas atitiks 2 prioriteto „Informacinės visuomenės skatinimas“ 02.3.1-CPVA-V-526 priemonės „Kultūros turinio skaitmeninimas ir sklaida“ projektams nustatytus reikalavimus. Tai reiškė, kad Projekto įgyvendinimo metu bus privalu kurti el. paslaugas, kurios sudarys galimybę muziejams labiau atsiverti ir teikti daugiau el. paslaugų visuomenei. Projekto įgyvendinti perkama skaitmeninimo įranga, vykdomos kultūros paveldo skaitmeninimo veiklos, modernizuojami ir naujai kuriami LIMIS funkcionalumai taip pat galėjo būti pagrįsti tik poreikiais, susijusiais su naujai kuriamomis el. paslaugomis. Svarbu paminėti, kad muziejų poreikiai nuo 2014 iki 2018 m. vasaros gerokai pasikeitė, tačiau 2018 m. pasirašant Projekto finansavimo ir administravimo sutartį su CPVA reikėjo vadovautis tuo, kas su Kultūros ministerija ir IVPK buvo suderinta 2014–2015 m., o vėlesniais metais – ir su Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija bei CPVA.

Pradėjus įgyvendinti Projektą, nepaisant to, kad visose sutartyse su prekių ir paslaugų teikėjais buvo įtraukti punktai dėl sutarties vykdymo atsiradus *force majeure* aplinkybėms, niekas nesitikėjo, kad tokios aplinkybės susidarys. Tačiau... 2020 m. kovo mėnesį paaiškėjo, kad visi pagrindiniai paslaugų teikėjai, taip pat ir LNDM bei Projekto partnerių įstaigos, pateko į *force majeure* sąlytas, tad darbų tempai sulėtėjo ir LNDM iš beveik visų paslaugų teikėjų gavo oficialius raštus, kuriuose buvo pateikta informacija, kad dėl COVID-19 pandemijos ir paskelbto visuotinio karantino pasekmių pandemijai pasibaigus bus prašoma pratęsti paslaugų teikimo sutarčių vykdymo laikotarpį.

Vieniems paslaugų teikėjams pandemijos padiktuotus iššūkius pasisėkė įveikti greičiau, kitus jie tiesiog nugramzdino. Pavyzdžiui, nepaisant to, kad karantinas Lietuvoje buvo

atšauktas gegužės 11 d. ir jau tą patį mėnesį duris lankytojams ir paslaugų teikėjams atvėrė dauguma Lietuvos muziejų, Projekte virtualius turus kuriančios UAB „Lantelis“ specialistai dalį Šiaulių „Aušros“ muziejaus antrojo virtualaus turo, turėjusio pristatyti penkis šio muziejaus ekspozicinius padalinius, sukūrimo darbų turėjo nukelti ilgam laikui, nes karantino laikotarpiu minėtame muziejuje nebuvo įrenginėjamos atnaujintamos Fotografijos muziejaus ir Venclauskių namų ekspozicijos, kurių erdvės ir eksponatai pagal planą turėjo būti pristatyti minėtame virtualiame ture. Tad, kol ten ekspozicijų atnaujinimo darbai nebuvo užbaigti, paslaugų teikėjai panoraminių nuotraukų minėtam šio muziejaus virtualiam turui kurti negalėjo.

Projekto įgyvendinimo metu paaiškėjo, kad nors kai kurie elektroniniai produktai, pavyzdžiui, virtualūs turai, buvo kuriami konkreitiems muziejams ir jų pačių vadovų prašymu, čia dirbantys kai kurie specialistai, o kartais ir patys vadovai, ne visada tinkamai įvertino tai, kad paslaugų teikėjai paslaugas turi suteikti laiku ir kad LNDM neturi galimybės pratęsti sutarties su paslaugų teikėjais dėl to, kad vienas ar kitas muziejus vėluoja pateikti viešinimui, įgarsinimui skirtus tekstus, savaitėmis derina tekstus, sukurtus virtualius turus ir kt. Virtualių turų sukūrimo paslaugos muziejams buvo teikiamos vadovaujantis LNDM ir muziejų pasirašytomis LIMIS naudojimosi sutartimis, kuriose yra pateiktos ir nuostatos dėl bendrų projektų įgyvendinimo (beje, projekto „Virtualus muziejus“ vykdymo metu iki 2020 m. pradžios LNDM su muziejais sudarytos sutartys dėl LIMIS naudojimo buvo atnaujintos), tad toks neatsakingas kai kurių muziejų specialistų požiūris į savo atsakomybes buvo sunkiai suprantamas.

Vykdamas Projektą paaiškėjo, kad pagrindinė jo veiklų kryptis – sukurti ir pradėti visuomenei teikti elektronines paslaugas – buvo teisinga. Tokių paslaugų atsiradimas buvo ypač pageidaujamas dėl COVID-19 pandemijos paskelbto karantino laikotarpiu, kai muziejai lankytojų neaptarnavo. Tokių paslaugų poreikis nesumažėjo ir vėliau, pandemijai vėl parodžius savo nagus. Lietuvoje paskelbus karantiną, jau veikė apie dešimt projekto „Virtualus muziejus“ vykdymo metu sukurtų virtualių turų. Jie interneto naudotojams sudarė galimybę išsamiai susipažinti su Lietuvos muziejus reprezentuojančiais kultūros paveldo objektais, muziejų ekspozicijomis.

Kaip parodė praktika, šiais virtualiais turais visuomenė itin susidomėjo – būdavo dienu, kai, pavyzdžiui, Palangos gintaro muziejaus virtualaus turo lankytojų skaičius pasiekdavo net tūkstantį.

Virtualių turų kūrimas užbaigtas 2020 m. vasarą. Iš viso lietuvių ir anglų kalbomis sukurti 25 virtualūs turai po muziejus: Ignalinos krašto muziejų; Kauno rajono muziejų; Kelmės krašto muziejų; LNDM Laikrodžių muziejų (Klaipėda); Lazdijų krašto muziejų; Lietuvos aviacijos muziejų (Kaunas); Marijampolės krašto ir Prezidento Kazio Griniaus muziejų; LNDM Nacionalinę dailės galeriją; Nacionalinį M. K. Čiurlionio dailės muziejų; LNDM Palangos gintaro muziejų; LNDM Prano Domšaičio galeriją; Raseinių krašto istorijos muziejų; Šiaulių „Aušros“ muziejaus Chaimo Frenkelio vilą; Šiaulių „Aušros“ muziejų (virtualus turas, apima 4 muziejaus ekspozicinius padalinius: Venclauskių namus; Fotografijos muziejų; Dviračių muziejų; Radijo ir televizijos muziejų bei Žaliūkių malūnininko sodybą); Šilutės Hugo Šojaus muziejų; Tauragės krašto muziejų; Trakų istorijos muziejaus Medininkų pilies muziejų; Utenos kraštotyros muziejų; Venclovų namus-muziejų; LNDM Vilniaus paveikslų galeriją; Vytauto Didžiojo karo muziejų; LNDM Vytauto Kasiulio dailės muziejų; Zarasų krašto muziejų; Žemaičių dailės muziejų; Žemaičių muziejų „Alka“. Taip pat sukurtas 26-asis virtualus turas – kelionė po Vilniaus pilių teritoriją.

Užbaigus šiuos darbus, keletą mėnesių jie buvo viešinami iš paslaugų teikėjų (UAB „Lantelis“) serverių, o vėliau – iš tam pritaikytos LIMIS. Beje, kuriant į Projektą įtrauktą el. paslaugą „Virtualus muziejų turas“ iki projekto „Virtualus muziejus“ vykdymo pabaigos yra numatyta sukurti atskirą LIMIS interneto viešąją prieigą (internetu svetainę), skirtą šios el. paslaugos funkcionalumams realizuoti.

Kadangi projekto „Virtualus muziejus“ veiklą daug, naujai kuriamų el. paslaugų net dešimt, rašdami apie šio Projekto aktualijas, toliau šioje publikacijoje daugiausia dėmesio skirsime išmoktų pamokų, įgytos patirties ir kuriant „Virtualių muziejų turą“ padarytų išvadų pristatymui.

Projekto administravimo ir vykdymo komanda, kaip ir projekto „Virtualus muziejus“ dokumentaciją rengę specialistai, tokios veiklos (kurti virtualius turus) ėmėsi pirmą kartą, tad tad daug šios veiklos niuansų jie tiesiog nežinojo.

Prieš pradėdant rašyti tokių virtualių turų sukūrimo techninę specifikaciją ir sudarant jiems sukurti reikalingą biudžetą, pirmiausia buvo aiškinamasi, kokie muziejai tokių turų pageidauja ir kuriems įmanoma juos sukurti. Buvo atliekamos trijų lygių apklausos, tačiau dėl užsitęsusių sprendimų dėl Projekto finansavimo priėmimo laiko (ketveri metai) situacija kai kuriuose muziejuose pasikeitė (per tą laiką dalis jų gavo lėšų muziejų ir ekspozicijų renovacijai, kai kas virtualius turus susikūrė iš savo lėšų), tad 2018 m. virtualių turų pageidaujančių muziejų sąrašą teko patikslinti.

Pradėjus rengtis virtualių turų kūrimui, iš karto buvo pradėta analizuoti, kokią patirtį šioje srityje yra sukaukę Lietuvos ir užsienio šalių muziejai bei kitos įstaigos, susipažinta su internete viešinamais paskutiniais metais sukurtais, geriausiai vertinamais moderniausiais virtualiais turais, kuriuose panaudotos tuo metu jau žinotos naujausios informacinės technologijos. 2014–2019 m. laikotarpiu virtualių turų kūrimui naudojamos informacinės technologijos gerokai patobulėjo. Taigi, faktas, kad dėl įvairiausių formalumų laikas nuo idėjos gimimo iki jos įgyvendinimo pradžios užsitęsė apie 4 metus, buvo minusas – turėjome sukurti tokius virtualius turus, kokie buvo aprašyti 2016 m. parengtame investicijų projekte, o ne tokius, kokius buvo galima pradėti kurti 2019 m., kai virtualių turų kūrimui pasaulyje buvo pradėtos taikyti modernesnės informacinės technologijos. Tačiau... Jei būtume naudojęsi ką tik sukurtų informacinių technologijų galimybėmis, būtume turėję susieti šių virtualių turų viešinimą su tų technologijų kūre, nes sukurtus virtualius turus bent pirmus kelerius metus būtume galėję viešinti tik per šių trečiųjų šalių viešąsias interneto prieigas. Tai ne itin priimtina, todėl šiuo atveju didelių praradimų lyg ir nepatirta.

Lietuvos muziejuose plačiai išvystyta edukacinė veikla, daug kur teikiamos ir ekskursijų vadovų paslaugos, tačiau... Jau daug metų Lietuvos aukštosiose mokyklose specialistai darbai muziejuose nerengiami, nevyksta ekskursijų vadovų, edukatorių atestacijos, nerengiami ir netvirtinami ekskursijų po ekspozicijas scenarijai / tekstai, muziejuose trūksta specialistų, gebančių vykdyti eksponatų tyrimo darbus. Su tuo susijusios problemos ryškiai atsiskleidžia muziejams teikiant duomenis apie kultūros paveldo objektus į LIMIS sistemos

duomenų bazes. Išsamiuose eksponatų, net ir reprezentacinių, aprašuose dažnai apie šiuos objektus informacijos pateikta vos po kelias eilutes. Dažniausiai apibūdinama objekto išvaizda (pateikiamas objektą identifikuojantis aprašas) ir nieko neparašoma apie jo muziejinę, istorinę, mokslinę vertę, išskirtinumą, tai, kas gali labiausiai sudominti tradicinius ir virtualius muziejaus lankytojus.

Virtualiuose turuose pristatomus eksponatus atrinko ir tekstus (jų kiekvieną virtualų turą įtraukta po 50 vienetų) apie juos parengė muziejų, kuriems buvo kuriami virtualūs turai, specialistai. Kitaip ir būti negalėjo, nes tik jie žino, kuo vienas ar kitas objektas svarbus ir kodėl jis atrinktas virtualiam turui. Daugumai muziejų specialistų parengti tokius tekstus buvo tikras iššūkis. Kartais Projekto administravimo grupei būdavo pateikiami tokie eksponatų aprašai, kuriuos reikėdavo ne tik tikslinti, redaguoti, bet ir perrašyti. Susidūrus su tuo paaiškėjo, kad formuojant Projekto biudžetą per mažai lėšų, o kartu ir darbo valandų, buvo numatyta Projekto vykdymo grupėje dirbantiems tekstų rengėjams. Į Projektą teko pritraukti papildomų pajėgų. Kad projektus vykdančioms įstaigoms gali tekti savo lėšomis papildomai prisidėti prie projektų veiklų, nieko stebėtina – tai įprasta praktika ir to prieš pradėdant vykdyti tokius projektus negalima užmiršti, tačiau labai sunku iš anksto žinoti, kokios gali būti tokių darbų apimtys.

Iš projekto „Virtualus muziejus“ lėšų buvo perkamos tekstų, reikalingų elektroninėms paslaugoms sukurti, vertimo iš lietuvių į kitas kalbas paslaugos. Elektroninėmis priemonėmis (per VPIS) paskelbus konkursą vertimo paslaugoms teikti, atsiliepė tik viena įmonė iš Kauno. Tokia situacija, matyt, susidarė dėl to, kad buvo perkamos specifinės, įmonėms, užsiimančios vertimo paslaugų teikimu, neįprastos paslaugos – teikiant jas reikėjo versti ne dažniausiai pasitaikančius verslo ar panašius dokumentus, o tekstus apie kultūros paveldo objektus ir net į dešimt užsienio kalbų. Pasiūlytas įkainis buvo mažas, tad aukštos paslaugų kokybės nebuvo galima tikėtis, tačiau Pirkimo komisija pasisiūliusios įmonės iš pirkimo pašalinti negalėjo, nes oficialiai paprašius pagrįsti neįprastai mažą įkainį, įmonė pateikė dokumentus, kuriuose buvo nurodyta, jog ir kiti užsakovai už paslaugas jai moka ne daugiau, negu nurodyta

pirkimo metu pateiktame pasiūlyme. Na o kai įvairias kalbas išversti virtualiems turams ir audiogidams skirti tekstai buvo pradėti teikti LNDM, paaiškėjo, kad vertimo įmonės darbo kokybė daugeliu atvejų muziejų ir tekstus įgarsinančių specialistų netenkina. Daug darbo laiko teko sugaišti išverstų tekstų derinimui, redagavimui ir kt. Sudėtingiausia buvo tais atvejais, kai virtualūs turai buvo kuriami muziejams, kuriuose anglų kalbos specialistų nėra. Tokiais atvejais net nebuvo žmonių, su kuriais būtų galima tuos tekstus derinti. Beje, jau 2010–2013 m. vykdant LIMIS sukūrimo ir įdiegimo muziejuose Projektą buvo akivaizdu, kad rinkoje dalyvaujančių vertimo paslaugas teikiančių įmonių paslaugos dažnai sulaukia aštrios muziejų specialistų kritikos. Būta atvejų, kad net ir Lietuvoje tarp muziejininkų itin gerą vardą pelniusio tekstų vertėjo iš lietuvių į anglų kalbą išverstas tekstas apie eksponatus, įtrauktus į kuriamas virtualias parodas, audiogidus, buvo iš pagrindų supeiktas.

Sutartys, sudarytos su valstybės įstaigomis, vykdančiomis projektus, įgyvendinamus iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir Lietuvos Respublikos biudžeto lėšų, daugeliui rinkos dalyvių garantuoja užtikrintą gyvavimą ne vienerius metus. Taigi, nenuostabu, kad ir LNDM, antrą kartą paskelbęs virtualių turų sukūrimo paslaugos pirkimo konkursą, sulaukė net keturių pasiūlymų. Tarp juos pateikusių rinkos dalyvių buvo ir tokių, kurie akivaizdžiai nesuprato, kokie sudėtingi darbai jų lauktų, jei jie laimėtų konkursą.

Konkursą laimėjo UAB „Lantelis“. Pagal konkursui pateiktus dokumentus pagrindo atmesti jų pasiūlymą taip pat nebuvo, nors į konkurso laimėtojus jie kelią skynėsi itin sunkiai. Vykdamas šį paslaugų pirkimą buvo akivaizdu, kad Lietuvoje nėra daug įmonių, kurios be didelio vargo galėtų suteikti kokybiškas virtualių turų sukūrimo paslaugas, o esančios supranta, kad laukia daug laiko sąnaudų, tinkamos kvalifikacijos ir patirties reikalaujantis sudėtingas darbas, bet paslaugų pirkėjo suplanuota paslaugų pirkimo kaina nedidelė. Dėl to šį kartą jos pasiūlymo nepateikė arba pateikdamos nurodė didesnę paslaugų kainą nei kiti konkurso dalyviai ir... konkurso nelaimėjo.

Kai UAB „Lantelis“ pradėjo teikti paslaugas, paaiškėjo, kad ši įmonė, viešųjų pirkimų metu rengdama ir teikdama pasiūlymą, taip pat gerai

nejvertino, kokio sudėtingumo darbas jų laukia. Jau pačioje pradžioje šios įmonės specialistams labiausiai trūko tokių virtualių turų programavimo patirties, todėl darbai, kuriuos jie turėjo atlikti per tris pirmuosius paslaugų teikimo mėnesius, užsitęsė pusmetį. Kai pagaliau buvo suprogramuotas ir suderintas virtualių turų modelis, darbai vyko sparčiau, tačiau paslaugų teikėjai dar turėjo išmokti sukurti geros kokybės panoramines nuotraukas, tinkamai virtualiuose turuose pateikti informaciją apie eksponatus, surasti diktorius, gebančius kokybiškai įgarsinti eksponatų aprašus ir virtualių turų gidų tekstus.

Dar daugiau problemų iškilo, kai paaiškėjo, jog virtualiuose turuose negali būti naudojami garso įrašai, padaryti tam naudojant tekstų atkūrimo garsu sintetizatorius (galimybė juos panaudoti buvo numatyta perkant virtualių turų sukūrimo paslaugas).

Rengiant projekto „Virtualus muziejus“ investicijų projektą buvo numatyta, kad įgarsinant tekstus bus naudojamas ne tik Vilniaus universiteto ir kelių kitų įstaigų specialistų bendromis jėgomis projekto „Liepa“ vykdymo metu sukurtas lietuviškų tekstų atkūrimo garsu sintetizatorius, bet ir vienas iš užsienio kolegų sukurtų sintetizatorių, skirtų užsienio kalbomis parašytiems tekstams atkurti. Projekto vykdymo metu, kai pagal reikalavimus jau buvo parengta daugelis muziejų eksponatų aprašų, skirtų virtualiems turams, paaiškėjo, kad minėtų sintetizatorių „metalinis“ balsu atkurti tekstai LNDM ir muziejų, kuriems šie virtualūs turai kuriami, nėra priimtini. Projekto „Liepa“ produktas lietuviškus tekstus atkurdavo pusėtinai gerai, bet sintetizatoriai, atkuriantys tekstus anglų ir kitomis kalbomis, eksponatų aprašus, kuriuose panaudotos lietuviškos pavardės bei vietovardžiai, iškraipydavo pernelyg smarkiai. Taigi, buvo nuspręsta, kad visi tekstai, skirti perklausyti garsu, turi būti įgarsinti profesionalių diktorių (tokia galimybė perkant virtualių turų paslaugą taip pat buvo numatyta).

Pradėjus įgarsinti tekstus paaiškėjo, kad net ir geri diktoriai (profesionalūs aktoriai) ne visada žino, kaip kirčiuoti atskirus žodžius, ypač vietovardžius ir asmenvardžius. Tai reiškė, kad tekstų parengimo įgarsinti darbą reikia pradėti iš naujo – sukirčiuoti kiekvienam kuriamam virtualiam turui skirtus lietuviškus eksponatų aprašus ir gidų tekstus lietuvių kalba (50 eksponatų aprašų apimtis – apie 30 kompiuterinių puslapių,

kiekvieno virtualaus turo gido teksto apimtis – 10 kompiuterinių puslapių). Sukirčiuotus tekstus Projekto administravimo grupė dar turėjo suderinti ir su muziejais. Tai vėl pareikalavo daug papildomo ir kantraus bei ypač atidaus darbo. Kirčiuojant tekstus buvo naudojama Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centro sukurtu lietuviškų tekstų kirčiavimo įrankiu – kirčiuokliu¹. Tačiau šis kirčiuoklis taip pat nėra tobulas ir daugelio žodžių, tarp jų ir vietovardžių bei asmenvardžių, nekirčiuoja, o vienodai rašomus bendrašaknius žodžius, kurie sakiniuose vartojami skirtinga reikšme, sukirčiuoja vienodai, nors jie turėtų būti kirčiuojami skirtingai. Taigi, tai, kas būdavo sukirčiuojama automatiškai, reikėdavo labai atidžiai peržiūrėti ir pakoreguoti pastebėtas klaidas. Visiškai jas „išgaudyti“ dažnai nepavykdavo net kalbininkui, kartais jų nepastebėdavo ir tekstų įgarsintojai, tad kai kurias tekstų vietas teko koreguoti jau įgarsinus, o tai reiškia, kad vaizdo ir garso įrašus teko kurti iš naujo. Pasitaikė nemažai atvejų, kai dėl kai kurių žodžių, dažniausiai transkribuotų asmenvardžių, kirčiavimo teko konsultuotis ir su Valstybinės lietuvių kalbos komisijos specialistais. Tačiau kartais, net ir žinodami, kaip pagal taisykles viena ar kita pavardė turi būti kirčiuojama, ir atitinkamai tą pavardę įgarsinę, iš muziejų sulaukdavome žinios, kad toks kirčiavimas jiems nepriimtinas, nes jų krašte tos pavardės niekas taip nekirčiuoja. Sakoma, kad klientas visada teisus, tad dažniausiai tekdavo eiti į kompromisą su muziejais, tikintis, kad Valstybinė kalbos inspekcija griežtai už padarytas kirčiavimo klaidas nebaus. Be to, kirčiuojant paaiškėjo, kad lietuviškų tekstų kirčiavimo sritis – vienas iš „kiečiausių“ lietuvių kalbos „riešutėlių“; kartais net Valstybinės lietuvių kalbos komisijos specialistai, sulaukę mūsų klausimų, iš karto atsakyti į juos negalėdavo ir kreipdavosi pagalbos į dialektologus, terminologus.

Projekto administravimo bei vykdymo grupių nariams ir muziejų, kuriems buvo kuriami virtualūs turai, specialistams daug neplanuoto laiko teko sugaišti ir testuojant bei derinant paslaugų teikėjų sukurtus virtualius turus. Šių derinimų metu kai kurių muziejų prašymu atskiras tekstų dalis tekdavo ir pakoreguoti, nes muziejų specialistai savo pačių padarytas klaidas pastebėdavo tik šiame virtualių turų kūrimo etape.

Taigi, kuriant į projektą „Virtualus muziejus“ įtrauktus virtualius turus, teko įveikti ne vieną

¹
http://donelaitis.vdu.lt/main.php?id=4&nr=9_1

kliūtį, išmokti nemažai pamokų, rasti įvairiausių problemų sprendimus, kartais eiti net ir į kompromisus, mokytis ne tik patiems, bet ir mokyti muziejų specialistus, paslaugų teikėjus. Tai daugelio didelių, iš ES struktūrinių fondų įgyvendinamų projektų realybė. Tokio masto projektus įgyvendinti būtų lengviau, jei nenumatytoms problemoms spręsti jų biudžete būtų paliekama bent 20 procentų sumos. Tokios prabangos nėra, tad prieš pradėdant vykdyti projektus reikia žinoti, kad panašių problemų bus, ir nemažai. Na o visiems, kas į tokius projektus įtraukiami kaip administravimo grupės nariai, tenka apsišarvuoti kantrybe

ir žinoti, jog siekiant laukiamų rezultatų dažnai teks priimti ir nestandartinius sprendimus, būti ir mokiniu, ir mokytoju, pasitelkti kolegų sukauptas žinias, dažnai užmiršti, jog darbo diena turi pabaigą.

Projektas „Virtualus muziejus“ pagal pirminį planą turėjo būti įgyvendintas iki 2021 m. liepos mėnesio pabaigos. Dėl COVID-19 pandemijos ir to, kad dalies veiklų nebuvo galima atlikti laiku, nes jos buvo tiesiogiai susijusios su kitų įstaigų įgyvendinamais projektais, kurių veiklos dėl įvairių priežasčių taip pat vėlavo arba iš viso nebevyko, Projekto įvykdymo terminą reikėjo nukelti daugiau negu pusmečiui.